

ПИРАТСТВО И ТЕРОРИЗЪМ НА МОРЕ. ОТГРАНИЧЕНИЕ.

Марин Димов

Тероризъм. Основни положения. Актуални проблеми.

В съвременната международноправна система не съществува изчерпателна и задоволителна правна уредба на морските престъпления. Правилно е да се твърди, че подценяването на тази проблематика обаче би било неуместно и ще доведе до още по-интензивно разрастване на проблема. Посредством тези актове грубо се засягат устоите на нормалното развитие на държавите. Всъщност това е посегателство не само над международноправните отношения, но засяга пряко и националната държава. Засягат се въпроси, уреждани от няколко правни отрасли. Явно е, че в тази област са необходими усилията не само на една страна. Причина, пречатваща противодействието, анализирането и изследването на морските престъпления, е липсата на специална регламентация, специално разглеждане и кодификация.

Редица международни актове поставят началото, рамката на правното регламентиране на международноправната материя. Не е гравивно те обаче да бъдат критикувани като недостатъчни. Все пак са началото, зараждането на идеята като цяло.

Международният морски тероризъм е престъпление. Нито една от дефинициите на тероризма не е общоприета поради различното му проявление и насока. За да се изледва морският тероризъм не е необходимо той да се отделя от тероризма въобще. Подобен ход на развитие на материята би довел до съществени грешки. По-скоро трябва да се приемат общи международни мерки, насочени към тероризма като цяло и към неговите видове в частност.

В статия в “Зарубежное военное обозрение” Ю. Мгимоваш твърди, че тероризмът е предварително замислено и подготвено противозаконно използване на насилие или вероятното провеждане на такава акция спрямо лица, сгради, транспортни, пътни съоръжения с цел да се създаде затруднение на съществуващата политическа власт и форма на управление. Съвременният тероризъм се разглежда като транснационално явление, което налага необходимостта от възприемането на еднообразен, унифициран подход за неговото дефиниране. Във връзка с това изследователите му единодушно сочат, че неговата дефиниция е триеднинна – цел, средства, обекти. Прави впечатление, че различните му дефиниции са сходни по това, че като терористична дейност се определя тази, чиято цел е да отслаби съществуващата държавна власт в дадена страна (или да създаде

затруднения). Организаторите на терористични актове са политически мотивирани.

Като обществено явление същностните черти на тероризма се изменят в зависимост от етапа на обществено развитие. В последните десетилетия терористичните актове сякаш се видоизменят, терористите количествено и качествено сменят подхода, средствата, начините, пригответленията и най-вече целите си.

Тази своеобразна трансформация е резултат от недостатъците на международното право, на интензивните промени, които не са отразени своевременно в правото. Актовете на тероризъм, извършвани на море, са сред основните заплахи, препятстващи нормалното протичане на обществените отношения в открито и в териториално море напоследък. Не бива да се подценява нито едно от проявленията на тероризма. Той е опасен и вредоносен във всяка една област. Видоизменянето на международните отношения оказва влияние и върху развитието на теоризма. Налице са нерешени в миналото проблеми и нарастващо социално неравенство, които водят до ускоряване на терористичните актове в наше време. Когато се опитваме да дефинираме морския тероризъм, трябва да се имат предвид именно тези предпоставки, включително и дестабилизираното политическо положение на държавите, в които той се проявява.

Като понятие “морски тероризъм” е организирането на терористични актове и дейности в морска среда, използващи или насочени срещу кораби или стационарни платформи, разположени на море или в пристанища, или срещу някой от техните пътници и екипаж, срещу крайбрежни съоръжения и установените туристически курорти, пристанищни зони и пристанища на градове, или големи пристанищни центрове.

Работната група, която изготвя това определение, се ръководи от същността на тероризма и проявленията му в отделната област. Конструирано е съдържание, което очертава, че морският тероризъм се извършва в морска среда, обект са морски плавателни съдове и стационарни платформи, включена е цялостната инфраструктура на морската среда.

С особено значение е организирането на морски терористични актове: да не се концентрираме и да не разглеждаме само морското пространство, защото в значителна степен подготовката и осигуряването на необходими материали се осъществяват, а и ръководят, от сушата.

Пиратството на море като престъпление

Интерес не само за морското право, но и за цялата доктрина, представлява едно престъпление, съществуващо от дълбока древност, но и намиращо приложение в съвременния свят. Пиратството е престъпление, чиито темпове на усложняване нарастват.

Освен морския тероризъм пиратството е една от главните заплахи за сигурността на море. То има особено общественоопасно и вредносно значение, възпрепятства свободното корабоплаване, пряко застрашава човешки животи, затруднява сигурността на морските пътища, отразява се като цяло на международните икономически отношения и в частност – на международните търговски отношения.

В Конвенцията за открито море от 1957 г. пиратството получава своята законодателна уредба. Тази тенденция се наблюдава и в Конвенцията на ООН по Морско право от 1982 г.

Престъпното посегателство в открито море като цяло е посегателство, осъществено срещу цялата международна общност, т.е. това действие представлява международна обществена опасност за корабоплаването на всички държави, тъй като няма политически характер и не е насочено срещу корабите само на определени държави. Всъщност по поставения тук въпрос може да се разсъждава в различни посоки. Възможно е някои от пиратските атаки да са насочени именно към конкретни обекти в зависимост от тяхната принадлежност към държава или международна организация.

Примитивната форма на пиратства, грабеж, вземане на заложници са случаите, когато това престъпление се осъществява в териториалните води на една държава или на други морски пространства, попадащи под нейната юрисдикция. Следва те да се квалифицират като криминални престъпления.

Борбата с морското пиратство се осъществява в дълъг период от време съгласно обичайните международноправни норми, които през XX век са кодифицирани в Женевската конвенция за откритото море от 1958 г. и в Конвенцията на ООН по морско право. В тях така и не е прието точно определение на понятието “морско пиратство”.

Не се стига до приемането на определения на понятието “пиратство”, а само се изброяват действията, квалифицирани като пиратство: всеки неправилен акт на насилие или задържане при акт на грабеж с лични цели от екипажа или от пътниците на частен кораб срещу друг кораб, срещу лица или имуществото им на борда в открито море или в място, което не е под юрисдикцията на нито една държава; всеки акт в доброволното използване на кораб, когато на неговия извършител са известни факти, от които произтича, че този кораб е пиратски; всяко действие, представляващо подстрекателство или умишлено улесняващо към извършване на предходните действия.

Всъщност трябва да се признае реално, че се прави опит да се квалифицират “морското” и “въздушното пиратство”, с което се очертават елементите на определението за “морско пиратство”.

Известните ни форми на морско насилие често се групират в следните категории:

1) Най-примитивна съвременна форма на морско насилие са пиратските грабежи, извършвани, когато корабите са в пристанищата или на рейдове, от лица, въоръжени с хладно оръжие или с подръчни средства.

2) С по-силно изявен интензитет на опасност и замисъл в съвременното морско пиратство е отвличането на кораби със стока и вземането на заложници (част от екипажа или целия екипаж).

3) Внимание трябва да се обърне и на незаконните качвания на борда на гражданските кораби.

Независимо от формата, рисковете, последващи тези деяния, не бива да се подценяват. Разглеждаме не просто товари или плавателни съдове, а човешки съдби.

Но пиратството не е екзотична категория от миналото – то има сериозни съвременни проявления. Ако се приеме, че водената статистика е правилна, тя обхваща само 10% от случаите. Данните на Международното морско бюро в Лондон през 2006 г. сочат, че са извършени 239 нападения срещу кораби, отвлечени са 188 души, а загиналите са 15. Забелязва се, че много нападнати кораби има в тесния пролив на Малака, разположен в Тихия океан между индонезийския остров Суматра и Малайзия. Въпреки присъствието в региона на многонационални военноморски сили за бързо реагиране, съставени от около 30 бойни кораба, през 2009 г. има 68 успешни отвличания, в сравнение с 49 за 2008 г. Нападенията са насочени най-вече към търговските кораби, превозващи стоки от азиатските икономически субекти Сингапур и Малайзия. Частичен е успехът на опитите със съвместни патрули да се предотврати тази практика. Установява се, че много от пиратите на XXI век поддържат тесни връзки с държавни служители. Проявление на пиратство има не само в Азия. В резултат от активизиралите се напоследък набези на “сомалийските пирати” е блокиран един от най-натоварените и преки морски пътища – Суец-Червено море-Аденски залив-Индийски океан. Бреговете му граничат от една страна с взривоопасния и наситен с петрол Арабски полуостров и от друга – с 3230 км. бряг на Сомалия, страна с все още неясна държавност. И въпреки че там са дислоцирани военни единици на световни сили като САЩ, Европейския съюз, Русия и Китай, продължават почти ежедневните похищения на товарни съдове, петролни танкери и круизни кораби.

Очертават се три зони на потенциални нападения: 1. районът на Югоизточна Азия, Индонезия, Филипините, Виетнам; 2. Западна Африка, Нигерия, Лагос, Либерия, Сиера Леоне, Гвинея и Камерун; 3. Южна Америка, Бразилия, Колумбия, Венецуела, Карибския басейн.

Тревожна е и появата на съобщения, че престъпниците са започнали да измъчват пленени моряци.

Поставен теоретично, проблемът трябва спешно да бъде решен и на практика. Свидетели сме на идеи и концепции как това да се случи. Заради широката международна подкрепа в това отношение напоследък Русия успешно прокарва проект на механизъм, с който световната общност да застане открито срещу пиратството като престъпление, извършвано на море. Международен трибунал за борба с пиратството може да бъде създаден в Кения или в друга крайбрежна държава в близост до Сомалия, където е огнището на пиратската активност в района на Аденския залив. Според зам.-генералния прокурор на Руската Федерация, Александър Звягинцев, тази идея на Москва придобива все по-голяма международна подкрепа. Президентът на Руската Федерация Дмитрий Медведев разпорежда на генералния прокурор на Русия Юрий Чайка да обсъди с чуждестранните си колеги възможността за създаване на международен механизъм за привличане под отговорност на заподозорените в пиратство под формата на международен съд за борба с този вид морски престъпления. “Най-оперативният вариант за това е резолюция на Съвета за сигурност на ООН за учредяването на Международен трибунал за борба с пиратството, подобно на трибуналите за бивша Югославия и Руанда, създадени през 90-те”, отбелязва Звягинцев. Резервен вариант е създаването на регионален съд под егидата на ООН, подобно на трибуналите за Сиера Леоне и Камбоджа. Генералната прокуратура на Русия е обсъдила идеята със Съвета на Европа и с над 40 държави по света. Тя е срещнала подкрепа и разбиране и на заседанието на изпълнителния комитет на Световната асоциация за международно право, в който влизат 24 държави. Посочва се, че Международният трибунал срещу пиратството може да се изгради на базата на съществуващите в страната институции на ООН, като в допълнение към него може да се създаде специален затвор за пиратите.

Същевременно САЩ, представител на една солидна съвременна доктрина за противоотбрана с развити механизми и средства, предлагат на правителството на Сомалия помощ за обучение на сили за сигурност. Сигнализира се, че американската армия планира атаки срещу пиратски бази в Сомалия, което още веднъж потвърждава тезата, че това престъпление се подпомага от сушата. Мерките от страна на САЩ позволяват атаки срещу сухоземни бази на пирати и водят до

сформирането на група с представители от 28 страни, с цел съгласуване на дипломатически, законови и военни средства.

Пиратството е симптом и алармира за трудната ситуация в Сомалия – страната е разтърсвана от политическа криза. Обсъждат се начини за директно изпращане на повече храна и селскостопанска помощ от различни международни организации. Факт е и резолюцията срещу пиратството, приета от Съвета за сигурност на ООН. Тези мерки са външни и няма да са достатъчни.

От изложеното става ясно, че в борбата срещу пиратството международната общност се включва с конкретни мерки. Доколко те са ефективни, ще покаже бъдещето. Дали правилно ще бъдат отчетени пропуските от миналото, довели до глобализацията на проблема. Дали ще се достигне до кодификация. Според мен е необходимо да се вземе окончателна позиция – пиратството тероризъм ли е или друго престъпление, но с акт, а не с предположения в доктрината, които освен че задълбочават един ненужен спор, не решават проблеми.

Отграничение между пиратство и теторирзъм на море. Съвременни измерения и позиции в практиката и доктрината.

Авторите, които разработват и изучават материята на морското пиратство, все по-често поставят въпроса за отграничението между морското пиратство и тероризма. Позициите са в различни посоки. Редица учени твърдят, че все повече се губи границата между пиратство и тетороризъм. Част от ангажираните в тази област на науката също са на това мнение. Материята обаче се нуждае от един по-дълбок анализ, изискват го именно тези противоречия.

Акцентира се върху това, че пиратството е заради идеи, а тероризмът – за пари. Не се ли припокриват в един момент тези концепции? Страхът, който насажда тези актове, не е ли един същ по отношение на едни и същи субекти? Отворен въпрос.

Досега терористичните групировки като “Ал Кайда” почти не се интересуват от атаки по вода. Това сочат анализите на пръв поглед. Те подбират целите си така, че да има голям брой потенциални жертви, и то на места с важно обществено значение – мишени, които не са в океаните. Има обаче обосновани съмнения и предположения, че чрез ислямистката групировка “Ал Шабаб” в Сомалия част от парите от пиратските откупи може да стигат до “Ал Кайда”. Досега пиратите и терористите в Сомалия се опитват да не се смесват. За местното население едните са герои, тъй като спират нелегалния риболов и незаконното изхвърляне на индустриални отпадъци в океана. Но друг е въпросът дали местните си дават сметка, че пиратите трупат солидни

финанси, с които лично се облагодетелстват – не пряко те, но поръчителите и организаторите със сигурност. А тези финанси са солиден източник за нерегламентирани и противоправни цели.

Според Мартин Н. Мърфи, военен експерт, логичният отговор на пиратите срещу международния отзвук на този проблем ще е повече изобретателност, оръжия и заплахи. Засега няма опасност пиратите да станат терористи, освен ако обществото не ги направи толкова настървени и ядосани, категорични са част от експертите.

Други виждат разрешението на проблема с пиратството да лежи в самата му същност. Римският законодател Цицерон е дефинирал пиратството като престъпление срещу цивилизацията, което английският юрист Едуард Коук преформулира на *hostis humani generis* – врагове на човешката раса. Като такива те са врагове не само на отделните, а на всички държави и съответно всички те споделят бремето по залавянето им. Признаването на пиратството като изключителна заплаха е важна стъпка в международното право. Дефинирането на пиратите като врагове на човешката раса се потвърждава в английски и американски процесуални закони и в многобройни договори на отделни страни. Пиратите не са обикновени престъпници – неприятелски бойци. Хиляди години те са смятани за хибрид и могат да бъдат залавяни от всеки, по всяко време и навсякъде.

А как да се разреши проблемът? Вид терористи ли са пиратите? Накратко да. Същото определение на пиратите като *hostis humani generis* може да бъде приложено без разлика и към международния организиран тероризъм. Двете престъпления включват разбойнически банди, които се разграничават от своите държави и образуват извънтериториални анклави; тяхна мишена са цивилни; и двете убиват и причиняват разрушения с “частни цели”, както е посочено в Конвенцията на ООН за открито море. Поради това изглежда разумно Съединените щати и международната общност да приемат ново всеобщо правно определение, което ще признае връзката между пиратството и тероризма. То може да бъде закрепено в закон на Конгреса или в по-широк аспект да доведе до ново правораздаване в Международния наказателен съд по случаите на пиратство или тероризъм. Нужна е кодификация.

Известно е, че прецедент има. През 70-те години отвлечането на самолети е определено от ООН като “въздушно пиратство”. През 1985 година, когато палестински терористи превземат пътническия кораб “Акиле Лауро” и задържат като заложници неговите пасажери, президентът Роналд Рейгън нарича похитителите “пирати”.

Доказателствата показват, че сомалийските пирати дават част от милионите си от откупи на сомалийската бунтовническа групировка

“Аш Шабаб”, която е свързана с “Ал Кайда”. Сходствата между двете престъпления дори провокират някои юристи да настояват вместо термина “пиратство” да се използва “морски тероризъм”. Чрез утвърждаване на традиционното определение на пиратите като *hostis humanis generi* и чрез съотнасянето му към тероризма Съединените щати и други държави не само ще спечелят мощно оръжие в борбата със сомалийските пирати, но и при други случаи на тероризъм по света.

Признаването на пиратството като международно престъпление (тероризъм) ще доведе и до още нещо: то ще даде на отделните държави, които не желаят да преследват пиратите, една алтернатива – международния съд. Освен това, ако пиратите биват определяни според международния правен статус като врагове на човешката раса, държавите ще бъдат много по-свободни да ги залавят. Ако пиратството попада под юрисдикцията на международния съд, няма да съществува необходимост за държавите да поемат сами тежестта на съдебното преследване. Липсата на кодекс и единни закони затруднява световните военноморски сили. Изричната и изчерпателна правна рамка, очертаваща понятието, е единственият начин за решаване на проблема не само на Сомалия, а и на пиратството като явление.

Притеснително е, че правните неясноти продължават и когато пиратите бъдат заловени. Теоретично всяка държава може да ги даде на съд, но на практика малко от тях наистина желаят да го сторят. Съдебното преследване на пиратите поставя правната система на всяка държава пред голямо изпитание. Намесват се различни правни отрасли и компетентности. Един процес би бил продължителен и скъпоструващ. Поставя се въпросът коя страна да поеме разходите и въз основа на какъв правен акт тя да бъде задължена да го направи.

Като резултат, собствениците на кораби, знаейки, че скоро няма да бъдат спасени, плащат откупа. Това положение насърчава още повече пиратите и проблемът се влошава. И е видно, че това не е решение на проблем, а едно неправилно преодоляване на ситуацията.

Проблемът за противоречията в Черно Море – подходяща среда за морски престъпления

Докато има неясноти и недостатъчна регламентация в режима на морските престъпления в открито море, тези територии ще бъдат привлекателно поле за изява на морските престъпници, независимо дали са пирати или терористи.

Показателно е, че САЩ не се отказват от плановете да предоставят на Украйна бойни кораби, въпреки че Украйна все повече се отдалечава от интеграция в НАТО или в ЕС. В близко време в

Севастопол и в Одеса под флага на Украйна може да се появят американски военни кораби, носещи крилати ракети с далечен обсег на действие. Това е един от изводите, които се съдържат в обширен коментар, публикуван в официалното издание на Министерство на отбраната “Красная звезда”. Също така идеята за американски противоракетен щит все повече се налага и скоро ще се пристъпи към поэтапното ѝ изпълнение именно в Югоизточна Европа.

Буди съмнение и несигурност липсата на конкретна информация, а в същото време се твърди, че в рамките на натовските учения Sea Breeze и Loyal Mariner се провежда изучаване и усвояване от страна на американците на акваторията и инфраструктурата на пристанищата в Одеса и Севастопол. Тези планове са успоредни. В Румъния пък се инвестира във военновъздушна база на американската армия.

Черно море е ключов регион за укрепването на съществуващи и нови позиции на САЩ в Европа и в Евразия. Според САЩ по този начин ще могат да се държат под контрол енергийните комуникации, както и да се оказва въздействие върху Русия, върху ситуацията в Кавказ, в Централна Азия, в Близкия и в Средния изток, а също и върху Иран.

“Появата в Черно море на кораби и подводници на страни извън региона, които носят крилати ракети с ядрени заряди, е крайно опасно”, както и разполагането на американска противоракетна система, предупреждават от руското министерство на отбраната. “Това е заплаха за националната сигурност на Руската Федерация, на другите черноморски държави и дестабилизира регионалната военно-политическа ситуация”. Американска инвазия и инвестиции във военни обекти в близост и непосредствено разположени в Черно море – територия, подходяща за терор и морски престъпления, са тревожни не заради антиамериканско мислене, а заради липсата на законодателство и регламентация.

Няма ясна международна позиция и решение на редица въпроси, касаещи Черно море, Балканите и други стратегически територии. Съществува само обща воля за решаване на проблемите на тероризма и пиратството. Но когато се засегнат интересите на една голяма държава, отстъпки не се правят. Тази дестабилизация насърчава терористичните и пиратските организации да действат все по-агресивно, да се вливат, да използват капитали за инвестиции и т.н

***

Към днешна дата няма общ резултат. През 2010 г. в Холандия са водени няколко процеса срещу пирати, осъдени на по пет години затвор.

Трибунал в Ротердам налага тези наказания за нападение срещу турски товарен кораб в Аденския залив. Същевременно Йеменски съд издава смъртна присъда на шестима сомалийски пирати, а други шестима са осъдени на по 10 години затвор. Сомалийците са осъдени за отвлечането на йеменски петролен танкер и убийството на двама членове от екипажа му. Присъдите са издадени от специализиран антитерористичен трибунал в столицата Сана.

Използвана литература

1. United Nations Convention on the Law of the Sea.
2. Йонас Бергхолцас, Морское право (публичное): Учебное пособие, Рига.
3. Гуцуляк В. Н., Международное морское право (публичное и частное). Учебное пособие.
4. Марковски Я., История морско пиратство, Науки, М., 1972 г.
5. Douglas R. Burgess Jr., The New York Times 31.12.2008.
6. Мартин Н. Мърфи, “Малки лодки, слаби държави, мръсни пари”.
7. “Красная Звезда” – ежедневная электронная версия МО Российской Федераций.
8. Георги Стоянов, Тероризмът (Генезис и проявление), Военно издателство, 2003 г.